

STAROVEKÝ EGYPT

❖ Predhistorická doba 6000 p.n.l.

súvislé osídlenie v údolí rieky Níl, územie je rozdelené na samostatné územia - nómy, Egypťania uctievali kult matky, ich náboženstvo má znaky fetišizmu (uctievanie miestnych rastlín, zvierat), od 5000 - 4000 p.n.l. - neolit, od 4000 - 3000 p.n.l. medená doba, v Hornom Egypte žili kočovníci, v Dolnom roľníci; umelecké prejavy : geometrický ornament.

❖ Archaické obdobie 3000 - 2700 p.n.l.

zjednotenie Egypta - kočovníci si podmanili roľníkov, vládcom sa stal

vládca z Horného Egypta **Meni** (3400 p.n.l. - nástup prvej dynastie), uctievanie nebies, hlavne Slnka (Amon, Ré), umelecké prejavy : bridlicové tabuľky v tvare tučných zvierat (korytnačky, ryby, hrochy a i.), vrcholné rezby zo slonoviny, objavujú sa prvé písomné znaky na pamätníkoch ; najprv **obrázkové písmo - hieroglyfy** a potom písmo, ktoré sa rozčlenilo na a/ hieratické (kňazské) a b/ démotické (zjednodušené, ľudové, na bežné účely)

Jean-François Champollion - rozlúštil hieroglyfy

❖ **Stará ríša 2650 - 2189 p.n.l. (obdobie 3. až 6. dynastie)**

hlavným mestom bol **Memfis** (gr. slovo) v delte Nílu v Dolnom Egypte (Inebu-hedž alebo Hut-ka-Ptah), v „Kraji Bielych múrov;“ nastáva rozmach kultúry a dochádza k vojenskej expanzii; umelecké prejavy : vládcovia si stavajú najprv mastaby (hrob v tvare lavice, arab.) a potom pyramídy : Džóserova v Sakkáre (+ Veľká sfinga v Gíze), Snofrevova v Dašare, Cheopsova, Menkeureova a Chufreova v Gíze. Za 5. dynastie sa stavajú otvorené chrámy Slnka

1. MEDZIOBDOBIE 2189 - 2040 P.N.L.

obdobie vojen, Egypt sa rozpadá na 2 časti a na samosprávne župy, nastávajú zmätky a úpadok; umelecké prejavy : v Dolnom Egypte (Heliopolis) z tohto obdobia pochádza najstarší zachovaný obelisk, k pamiatkam z tohto obdobia patria hroby župných kniežat (Baní Hasan), objavujú sa prvé kockovité sedačky a Hátorine stĺpy, stavajú sa posledné pyramídy, z tohto obdobia pochádza chrám Amenemhéta III.

❖ **Stredná ríša 2040 - 1658 p.n.l.**

zjednotenie Egypta (panovník z Téb, z Horného Egypta Mentuhotep), hlavným mestom sú Téby (Véset) medzi Karnakom a Luxorom v Hornom Egypte, nastáva hospodársky vzostup a expanzia, prevažuje nová viera súvisiaca s bohom Usírom (boh ktorý umiera a zase ožíva)

2. MEDZIOBDOBIE 1790 - 1550 P.N.L.

úpadok kráľovskej moci, zmätk, otrocké vzbury, vpád Hyksov z Prednej Ázie (vládcov pastierov), na konci medziobdobia Egypt znovuzískava samostatnosť; umelecké prejavy : posledné kráľovské hroby v tvare pyramíd (17. dynastia)

❖ **Nová ríša 1550 - 1080/90 p.n.l.**

je to obdobie (až po 20. dynastiu) najväčšieho rozkvetu Egypta (vládcovia : Amenhotep III., kráľovná Hatšepsut, Tutmos I., Tutmos III., Amenhotep IV. - Achnaton, Sethi, Tutanchamón, Ramses II.; umelecké prejavy : Amonov chrám v Tébach, Hatšepsutin zádušný chrám v Del-Al-Bahar, Memnónove kolosy (sediace sochy Amenofisa III.) zádušný chrám Setha I. (200 km od Luxoru, Abydos), skalný chrám v Abu Simbel, veľkolepé chrámy v Tébach, Abýdose, Abu - Simbel a i. Osobitné miesto má tzv. amarnské obdobie, keď faraón Achnaton postavil nové hlavné mesto Amarna - mesto bolo zrovnané so zemou, ale v dobách jeho existencie sa vyznačovalo vďaka nádherou a množstvom umeleckých výtvorov.

PRECHOD K NESKORÉMU OBDOBIU 1070 - 663 P.N.L.

umelecké prejavy : časté zobrazenia postáv nesúcich loď - naos, vrcholne realistické sochy (25. dynastia)

❖ **Neskorá doba 1090 - 332 p.n.l.**

veľkňaz Hrihor zosadil Ramsesa - vznik Božieho Amonovho štátu, v ktorom vládli veľkňazi, nástup cudzej nadvlády (Lýbijci, Núbijci, Asýřčania, Peržania); umelecké prejavy : tzv. serapeum Psametika I. v Sakáre, stavba Appidových hrobov

❖ **Helenistická doba 332 p.n.l. - 32 n.l.**

Do Egypta vtiahol Alexander Veľký, vítaný ako syn Amona - osloboditeľ, vlády sa zmocňuje jeho vojvodca Ptolemaios

❖ **Rímska doba 30 - 390 n.l.**

Egypt je obilnicou Ríma, strediskom obchodu a kultúry, v roku 391 je pri zemetrasení zničená Alexandrijská knižnica, Caesar na trón dosadil Kleopatru z dynastie Prolemaiovcov

❖ **Byzantská doba 395 - 640 n.l.**

východná časť rozdeleného Egypta patrí Byzantíncom, na západe vládnu Peržania, nastáva hospodársky úpadok

Arabi dobyli Egypt v roku 638 n.l.

Charakteristika spoločnosti a kultúry Egypta:

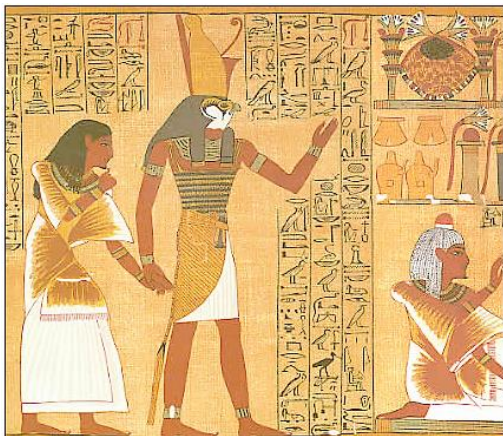
V Egypte bola **otrokárska spoločnosť**. Otroci sa grupovali zo zajatcov. Na stavbe pyramíd sa nepodieľali otroci, ako sa predpokladalo, ale slobodní obyvatelia, remeselníci a roľníci, usadení

v okolí pyramíd, ktorých stavba trvala mnoho rokov. Egypťania sa chovali liberálne k cudzincom, boli nábožensky tolerantní. **Vládca (kráľ - faraón) vládol neobmedzene**, bol pokladaný za božieho syna, vtelenie boha a bol uctievaný ako boh. Krajinu riadil pomocou administratívno - byrokratického aparátu, ktorý najprv zastupovali kmeňoví a rodoví náčelníci, neskôr vznikla **vrstva platených profesionálnych úradníkov**. **Významné postavenie mali kňazi**, ktorí tlmočili vôľu bohov. Mali monopol na ideológiu, ovládali písmo a vedy - chrámy boli centrá vzdelanosti aj umenia. Egypťania rozvíjali praktické vedy potrebné pri stavbe pyramíd, pre zvyklosti súvisiace s ich kultom : matematika, astronómia, chémia, lekárske vedy. Liečili čarovaním aj liekmi z bylín. Liečivú moc mal aj **posvätný skarabeus**.

Náboženstvo , duchovný život, kultúra

Ich **náboženstvo** bolo **polyteistické**, smerovalo k monoteizmu - **hlavný boh bol boh Slnka**, ktorý mal rôzne mená, najčastejšie **Amon, Ré, Amon - Ré, Ré - Horachté**. Nieslo znaky animizmu, totemizmu a fetišizmu. Okrem kultu Slnka uctievali aj matku a mŕtvych. Verili v posmrtný život a v preveľovanie, v magické spojenie tela a duše (**Ka**). Z toho vyplývalo **balzamovanie** a sústredenie sa na stavanie hrobovej architektúry. Potreba dvojníkov Ka podnietila rozvoj realistického sochárstva. Egypťanov vytváralo predpoklady pre vznik veľkolepej **monumentálnej architektúry**. Mali dostatok kameňa (žula, čadič, pieskovec).

Najznámejšie typy monumentálnej architektúry v Egypte sú **mastaby, pyramídy a chrámy**. Mastaba je najstarší typ egyptskej kamennej hrobky. Má tvar zrezaného ihlanu a obdĺžnikový pôdorys. Pod zemou je pohrebná komora a kultové priestory zasvätené bohu podsvetia Usírovi. Tam prebýva dvojník zosnulého, Ka, ktorý sa môže vrátiť do tela, len ak sa zachová jeho podoba. V hrobach je vždy bohatá výbava. V mastabách pochovávali významných a bohatých ľudí. Najstaršia mastaba je **mastaba Meniho**, faraóna a zakladateľa prvej dynastie.

Druhý typ hrobovej architektúry je **stupňovitá pyramída na štvorcovom pôdoryse (Džóserova pyramída, staviteľ Imhotep)**. Je zložená zo 7 zmenšujúcich sa mastáb. Po stupňoch mala duša vystúpiť k nebu. Prechod ku klasickej pyramíde tvorí **lomená pyramída**. Prvá **klasická pravidelná pyramída** v tvare ihlanu je **Snofrevova**. Má štvorcovú základňu a nazývajú ju aj „červená“, lebo bola obložená červenou žulou. **Najväčšia pyramída je Cheopsova pri Gíze** v

Dolnom Egypte; hovoria jej aj „Veľká“. Merala 146, 6 m, dnes je nižšia, lebo má odlomený vrchol - len 148 m. Druhá najväčšia je Chefrénova (Chafrénova resp. Raachevova) pyramída v Gíze z 26. st. p.n.l. Tretia najvýznamnejšia je pyramída faraóna **Menkaurého v Gíze**.

V pyramídach prevláda hmota nad priestorom, Hrany základne pyramídy smerujú k svetovým stranám. V strede pyramídy je pohrebná komora s múmiou v sarkofágu.

Neskôr pyramídy nahradili **skalné hrobky** v Hornom Egypte, naproti Tébam, **v Údolí kráľov** a **v Údolí kráľovien**. Tu sa v období Novej ríše tesali do stien skalnej rokliny.

Egyptské chrámy boli sídla božstva (slnčné), alebo slúžili kultu mŕtvych (pohrebné, t.j. zádušné). Prvé chrámy bolo stavané pre poctu bohom, bohu Slnka, miestnym božstvám. Boh Vésetu (Téb) bol Amon a stal sa hlavným bohom Egypta. Bol zobrazovaný v ľudskej podobe s vysokou korunou s dvoma perami.

K najstarším chrámom patrí zádušný chrám pred **Chefreovou pyramídou v Gíze**. Najstaršie egyptské chrámy susedia s hrobkami. Až v Novej ríši sa chrámy stavali oddelene od hrobiek. Sú veľkolepé (napr. **Veľký Amonov chrám v Karnaku** z 2. tisícročia p.n.l., terasovitý **chrám kráľovnej Hatšepsut v Der El Bahrí** alebo **chrám vytesaný do skaly v Abú Simbel**.) Podoba chrámu súvisela s jeho funkciou. Staval sa po celé generácie. Chrámy na oslavu faraóna mali pôdorys kráľovského paláca a vchod strážili 4 **kolosy** - monumentálne sediace alebo stojace sochy faraóna. Iný typ chrámu mal kozmický význam a mal byť obrazom sveta, jeho usporiadania, kde stĺpy symbolizovali les, strop značil oblohu so vznášajúcimi sa vtákmi a zlatými hviezdami a svätyňa bola kópiou člna, naosu, v ktorom sa **boh Ré, Ra** denne preváža po oblohe. Posledný lúč slnka vždy zasiahol aj cez bariéru stĺpov svätyňu. Do chrámu smerovali za spevu chválospevov slávnostné sprievody prenášajúce božstvo z **Karnaku do Luxoru**.

